

Národní koncepce podpory rodin s dětmi

Obsah

I. Úvod	3
II. Cíle rodinné politiky	5
III. Principy rodinné politiky	7
IV. Současná situace rodiny a stav její podpory	9
V. Základní oblasti podpory z hlediska potřeb rodin a aktuální záměry a směrování státní rodinné politiky	16
1. Podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin	16
a) Finanční zajištění rodiny	16
b) Slučitelnost práce a rodiny	18
c) Služby péče o děti	19
2. Podpora zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí	21
3. Podpora rodin se specifickými potřebami	22
4. Podpora zapojení krajů a obcí do rodinné politiky	25
VI. Přijatá opatření	27
VII. Navrhovaná opatření	31

a. Úvod

Vláda si je plně vědoma prioritního významu rodiny jako základní jednotky společnosti a prostoru tvorby lidského kapitálu, na jejíž prosperitě závisí udržitelný rozvoj naší společnosti, rozvoj kulturní, sociální i ekonomický. Prioritní charakter rodinné politiky pro ČR je, podobně jako v ostatních evropských zemích, akcentován také vzhledem k nepříznivému demografickému vývoji, jež je v ČR provázen zvláště intenzivním stárnutím populace spojeným s mnoha negativními socioekonomickými důsledky. Téma podpory rodiny v souvislosti s nepříznivým demografickým vývojem je proto i prioritou českého předsednictví v Radě EU v 1. pololetí roku 2009 a bude rozvíjeno také v návaznosti na iniciativu německého předsednictví Rady EU „Evropská aliance pro rodiny“, v níž je ČR v současnosti zapojena¹.

Z těchto důvodů a v návaznosti na Národní koncepci rodinné politiky z roku 2005² předkládá současná vláda její aktualizaci v podobě Národní koncepce podpory rodin s dětmi.

Národní koncepce podpory rodin s dětmi je ve srovnání s koncepcí z roku 2005 nově strukturována a v souladu s programovým prohlášením a s cíli vlády zaměřena z hlediska potřeb rodin s dětmi na klíčové oblasti jejich podpory.³ Cílovou skupinou aktualizované koncepce jsou rodiny s nezaopatřenými dětmi⁴, neboť jejich vznik a fungování vyžaduje největší podporu ze strany státu. Struktura aktualizované koncepce byla zvolena s ohledem na potřebu zpřehlednit a konkretizovat materiál.

¹ Iniciativa německého předsednictví EU „Evropská aliance pro rodiny“, která byla schválena Radou EU v květnu roku 2007 představuje na úrovni členských států EU platformu pro výměnu názorů, zkušeností a příkladů dobré praxe v oblasti rodinných politik jako reakce na demografický vývoj v Evropě.

² Národní koncepce rodinné politiky byla schválena usnesením vlády ČR č. 1305 ze dne 12. října 2005.

³Tj. na podporu vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin zaměřující se na finanční zajištění rodiny, slučitelnost práce a rodiny a služby péče o děti; podporu zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí; podporu rodin se specifickými potřebami a podporu zapojení krajů a obcí do rodinné politiky.

⁴ Tam, kde se v textu hovoří o rodinách, popř. rodinách s dětmi, rozumí se jimi rodiny s nezaopatřenými dětmi.

Předposlední kapitola obsahuje výčet opatření, která již byla stávající vládou za účelem podpory rodin s dětmi přijata. Opatření v poslední kapitole byla potom navrhována tak, aby byla měřitelná a jednotlivými resorty reálně uskutečnitelná v daném termínu, kterým je volební období této vlády.

II. Cíle rodinné politiky

Základní cíl:

Pro vznik a stabilní fungování rodin:

- ❖ **vytvořit všestranně příznivější společenské klima a podmínky;**
- ❖ **odstraňovat bariéry a společenské tlaky⁵, kterým jsou rodiny vystaveny a které ohrožují jejich funkčnost;**
- ❖ **podporovat a posilovat vědomí a význam rodinných hodnot ve společnosti a přijímat všechna potřebná politická opatření.**

Odvozené cíle:

- 1. Posilovat ekonomickou a sociální autonomii a tím mezigenerační solidaritu a soudržnost rodin tak, aby byla schopna plnit svoje přirozené funkce ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům.**
- 2. Posilovat vědomí hodnoty rodičovství a rodičovské kompetence a podporovat rodiny k vlastní zodpovědnosti za jejich funkčnost a stabilitu.**
- 3. Podporovat institut manželství jako formy života rodin s dětmi, která vykazuje vyšší míru stability, nižší výskyt sociálně-patologických jevů a současně klade nejnižší nároky na státní rozpočet, ve srovnání s ostatními formami života s dětmi.**
- 4. Věnovat pozornost rodinám se specifickou potřebou a přijímat cílená opatření, která přispějí k tomu, aby jejich členové měli rovný přístup ke vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti a nestávali se tak sociálně vyloučenými.**

⁵ Tj. vnější socioekonomické překážky i kulturně hodnotové proměny ve společnosti – více dále viz kap. 3.

- 5. Do tvorby a realizace rodinné politiky zapojit všechny dotčené aktéry - orgány státní správy i samosprávy na ústřední i místní úrovni, sociální partnery, občanský sektor, komerční sektor, odborníky, média, širokou občanskou veřejnost včetně samotných rodin tak, aby jejich spolupůsobením byly posilovány vzájemné synergické pozitivní efekty a omezeny negativní vedlejší efekty jiných politik na rodinu.**

III. Principy rodinné politiky

Při tvorbě a realizaci rodinné politiky:

1. Politická a správní reprezentace země přijme za svá základní východiska realizace rodinné politiky, tj. její prioritní charakter v rámci veřejných a sociálních politik, dlouhodobost, otevřenost a celospolečenskou průřezovost.
2. Bude uplatňován princip komplexní průřezové podpory rodin prostřednictvím spolupůsobení různých typů rodinně politických opatření, která budou postupně zaváděna a to v rámci relevantních politik, především politiky sociálního začleňování, hospodářské politiky, politiky zaměstnanosti, vzdělávací politiky, bytové politiky, zdravotní politiky a politiky sociálního zabezpečení.
3. Budou respektovány měnící se diferencované zájmy a potřeby různých typů rodin.
4. Bude uplatňován přístup založený na právech, tzn. k rodičům a dětem bude přistupováno jako k nositelům práv a povinností, které jsou jim zaručeny základními dokumenty týkajícími se ochrany lidských práv.⁶
5. Bude plně respektována autonomie a možnost svobodné volby rodin s tím, že k intervenci do rodiny bez souhlasu rodičů bude přikročeno pouze za účelem ochrany dětí, popř. včasné realizace preventivních opatření
6. Budou rodiče chápáni jako ti, kdo mají primární zodpovědnost za své děti a výchovu a péči o ně v souladu s nejlepším zájmem dítěte a bude k nim i k jejich dětem přistupováno jako k partnerům.
7. Bude uplatňován přístup založený na podpoře aktivního zapojení obou rodičů do péče o děti a rodinu s respektem ke komplementaritě jejich rolí. Stát

⁶ Zejména: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Úmluva o právech dítěte, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, Listina základních práv a svobod.

nebude s ohledem na autonomii rodiny zasahovat do vnitřního rozdělení rodičovských rolí v rodině a do vztahů mezi členy rodiny.

IV. Současná situace rodiny a stav její podpory

Současná česká rodina se potýká s řadou socioekonomických překážek, společenských tlaků, kulturně hodnotových proměn a rozporů a vysokých nároků na výchovu dětí a jejich péči. Tyto skutečnosti způsobují ztížení podmínek k jejímu bezproblémovému fungování a obtížnější naplňování jejích potřeb.

Navzdory pozitivnímu pohledu drtivé většiny mladých lidí na hodnoty manželství a rodičovství, se česká společnost podobně jako jiné evropské státy potýká s nízkou porodností, jejíž rostoucí míra je klíčová pro zbrzdění budoucího razantního stárnutí české populace. Přestože se zásluhou realizace plodnosti žen z populačně silných ročníků 70. let úhrnná míra plodnosti od roku 1999, kdy dosáhla svého minima⁷, stále zvyšuje, současná úroveň plodnosti⁸ zdaleka nezajišťuje prostou míru reprodukce české populace⁹.

Již při zakládání rodiny mladí lidé čelí řadě **socioekonomických překážek**. K nejzávažnějším a častým patří zejména finanční nedostupnost bydlení a obtíže se zapojením se na trh práce a vybudováním si jisté pracovní pozice. Také vzrůstající náročnost vzdělávání i zaměstnání obecně ovlivňuje schopnost „rozhodnout se pro založení rodiny a početí dítěte“ a přispívá k pokračujícímu trendu odkladů sňatků¹⁰ i porodů do vyššího věku.¹¹ Mladí lidé jsou navíc vystaveni i dalším protirodinným tlakům ve společnosti, a to zejména prostřednictvím médií, která vesměs podporují hodnoty individualismu, konzumu a výkonu, a tím vytvářejí společenské klima nepříznivé vůči rodině. Život v manželství je často i v mediálním diskurzu prezentován jako nemoderní forma života bránící rozvoji individuality.

Neméně problematické je působení **kulturně – hodnotových faktorů**. Česká rodina sice stále staví na tradičních rodinných hodnotách a převážně inklinuje k tradičnímu uspořádání, na druhé straně ve společnosti, zejména v posledním desetiletí, narůstají tendence k rozvolňování partnerských vztahů¹² a k preferování individuálních zájmů v osobním životě, přičemž narůstá popularita diferencovaných,

⁷ r. 1999 - 1,13 dítěte na jednu ženu.

⁸ 1. čtvrtletí r. 2007 - 1,41 dítěte na jednu ženu.

⁹ Pro zachování prosté míry reprodukce je zapotřebí dosažení hodnoty úhrnné míry plodnosti 2,1 dítěte na jednu ženu.

¹⁰ V roce 2006 činil průměrný věk při prvním sňatku u mužů 31,0 let; u žen 28,4 roků.

¹¹ V 1. čtvrtletí roku 2007 průměrný věk matek činil 29,0 let celkem a 27,0 let při narození prvního dítěte.

¹² Ukazatel úhrnné rozvodovosti dosáhl v roce 1993 hodnoty 0,3, v roce 1998 hodnoty 0,43 a v roce 2006 hodnoty 48,7 %. . Během roku 2006 bylo v ČR rozvedeno 31,4 tisíce manželství.

méně stabilních typů soužití¹³, včetně dlouhodobých forem života bez dětí. Tento rozpor se odráží také ve vztahu rodiny a zaměstnání, kdy je možné sledovat obavy z naplňování funkcí tradičně spjatých s rodinou v současných ekonomických a sociálních podmínkách.

Rodiče jsou dnes ve svém **výchovném úsilí** značně osamoceni, rodičovství je de facto věcí soukromou. Výchova dětí a zabezpečení rodiny jsou v porovnání s výkonem zaměstnání chápány v celospolečenském kontextu jako méně přínosné a důležité, což dokládá oslabená pozice zaměstnanců – rodičů na trhu práce. Rodiče jsou přitom vystaveni vysokým nárokům na kvalitu výchovy dětí a péče o ně, která, aby byla úspěšná, vyžaduje od rodičů obětovat nejen finanční prostředky k jejich materiálnímu zabezpečení, ale také osobní zralost, odhodlání postavit se negativním společenským jevům komplikujícím výchovu dětí a zejména pak dostatek času a osobního nasazení k vytvoření kvalitního rodičovského vztahu, který dítěti umožní všestranný zdravý vývoj.

Ačkoliv rodina představuje základní jednotku společnosti, jejíž fungování je podmínkou soudržnosti a rozvoje celé společnosti, **v ČR nejsou doposud soukromé investice rodičů do rodiny a jejich celospolečenský přínos odpovídajícím způsobem oceněny**. Přes zvýšenou pozornost, která je v posledních letech ze strany státu věnována podpoře rodiny, není institucionální podpora rodiny dostatečně komplexní (průřezovost rodinné politiky se v koncepci a realizaci jednotlivých politik neodrží dostatečně) a zůstává v převážné míře u úvah a záměrů nebo nekonceptně zaváděných opatření. Zapojení všech aktérů rodinné politiky na různých úrovních fungování veřejné správy i aktérů ze soukromého sektoru, které je klíčové pro realizaci zaváděných opatření, je v ČR na nízké úrovni.

Významnou roli pro zvládnutí **ekonomické funkce** rodiny hraje poměrně značná reálně existující mezigenerační solidarita a vnitrorodinná soudržnost. Většina českých rodičů a jejich dospělých dětí, které se osamostatnily, se vzájemně finančně podporují nebo si pomáhají bezplatnými službami a to zejména v sociálně obtížných situacích, např. při ztrátě zaměstnání jednoho ze členů rodiny, zhoršeném zdravotním stavu, zajištění péče o závislého člena rodiny, apod.

¹³ Mimo manželství se v 1. čtvrtletí roku 2007 narodilo 34,1 % ze všech živě narozených dětí (v roce 2006 podíl činil 33,3 %) a 43,4 % prvorozených.

Finanční situace rodin s dětmi se stejně jako finanční situace rodin v ČR celkem, zlepšuje, nicméně zvyšující se počet dětí má negativní dopady na příjem domácnosti na hlavu. Nejhorší situace u nízkopříjmových je pak buď u neúplných rodin jako celku nebo rodin s více dětmi.

Míra závislosti na finanční podpoře státu je v české společnosti stále vysoká, přetrvává očekávání, že zejména v období péče o malé děti je povinností státu se o rodinu postarat a to zejména po finanční stránce. Zvýšení dávek spojených s mateřstvím a rodičovstvím je pro české rodiny s dětmi v současnosti nejpreferovanější opatření v oblasti rodinné politiky.

V rámci **systému dávek pro rodiny** (v systému státní sociální podpory) je od roku 2007 výrazně navýšen rodičovský příspěvek, což zohledňuje zvyšující se "hodnotu ušlých příležitostí" spojenou s péčí a výchovou dětí a rovněž je oceňuje. Nová úprava pobírání rodičovského příspěvku umožní rodičům zvolit takovou rychlost čerpání, která nejlépe vyhovuje jejich potřebám a rodinné situaci.¹⁴ Systém sociálního zabezpečení, v rámci něhož jsou rodiny finančně podporovány, vykazuje slabou efektivitu co se týče jeho adresnosti. Podmínky nároku na vyplácení dávek z tohoto systému, jehož původním smyslem je poskytnout finanční dávky osobám ve společensky uznaných sociálních situacích, jsou dnes v mnoha případech nastaveny dle jiných hledisek. Buď se řídí principy systému pomoci v hmotné nouzi nebo se záměr spojený s jejich vyplácením posunul výrazně jiným směrem, tj. jako např. u rodičovského příspěvku, kde došlo k postupnému rozvolňování podmínek jeho pobírání. Systém dávek pro rodiny je také nedostatečně provázán se **systémem daňové podpory**. Podpora rodin je realizována pouze u daní z příjmu fyzických osob.

K dalším formám finanční podpory rodiny patří nejrůznější **slevy** v oblasti dopravy, kultury, sportu, rekreace, apod. Systém slev i přes inovativní rozvoj v některých krajích (např. projekt tzv. rodinných pasů), často nezohledňuje rodinu jako celek, nebo je nastaven diskriminačně ve vztahu k počtu dětí v rodině. Ve veřejném sektoru není systém slev zatím dostatečně rozvinutý, ani jednotný. V soukromém sektoru aplikace slev závisí na přístupu jednotlivců v řídicích funkcích a převážně souvisí s marketingovou strategií.

¹⁴ Jde o systém vícerychlostního čerpání rodičovského příspěvku účinného k 1.1.2008.

Pro osamostatnění se mladých lidí, které je nezbytné pro vznik a později případně rozšíření rodiny, je rozhodující také **úroveň dostupnosti bydlení**. Nájemní bydlení s regulovaným nájmem je pro mladé rodiny de facto dostupné jen ve formě soužití s rodiči či prarodiči, či na základě přechodu práva nájmu. Pro většinu mladých lidí, převážně ve velkých městech, je zejména tržní nájemné finančně velmi těžko dostupné. Náklady na pořízení vlastnického bydlení se výrazně liší podle regionů, obecně však platí, že představují velkou zátěž pro rodinný rozpočet. Stávající nástroje podpory na pořízení vlastnického bydlení předpokládají přinejmenším průměrné až nadprůměrné příjmy, jejichž dosažení u mladých lidí s perspektivou narození dítěte a faktickou ztrátou druhého příjmu v rodině, je dosti náročné.

Podobně jako ve většině evropských zemí, je i v ČR významným předpokladem pro fungování rodin **slučitelnost rodičovské a profesní role**, pro kterou nejsou vytvořeny ideální podmínky. Možnost dosažení stejného vzdělání mužů i žen sice umožňuje oběma pohlavím prakticky stejné příležitosti pro vytvoření profesní kariéry, ovšem na matky jsou v důsledku jejich sociální role kladeny daleko větší nároky v práci v rodině a v domácnosti. Zejména v raných fázích věku dítěte, kdy je dítě vázáno zejména na matku a její péči, je zatížení matky velmi vysoké, má-li současně vykonávat i výdělečnou činnost. V ČR velmi rozšířený model dvoupříjmové rodiny a pokračující emancipace žen se tak dostává do kolize s nároky kladenými na výkon rodičovských rolí a kvalitní rodičovskou péči o děti. Přestože se počet mužů aktivněji se zapojujících do péče o děti a domácnost neustále mírně zvyšuje, jejich role je většinou chápána jen jako živitelská, což je nadále podporováno platovou nerovností mezi muži a ženami způsobenou odlišnou diferenciací pohlaví dle zaměstnání.

Existující politické nástroje a opatření, která mají sloužit k usnadnění slučitelnosti práce a rodiny, mají řadu nedostatků.

Zbytečně rigidní byla dosavadní právní úprava čerpání rodičovského příspěvku, což rodinám nedávalo možnost volby ohledně způsobu, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám a rodinné situaci¹⁵. Vedle toho z důvodu nízké finanční atraktivity je účast otců na rodičovské dovolené pouze sporadická¹⁶, což znesnadňuje

¹⁵ Flexibilita čerpání rodičovského příspěvku byla výrazně posílena zavedením systému vícerychlostního čerpání rodičovského příspěvku účinného k 1. 1. 2008.

¹⁶ Od roku 2001 mohou muži čerpat rodičovskou dovolenou a pobírat rodičovský příspěvek. V r. 2006 čerpalo rodičovský příspěvek 1,36% mužů.

udržení profesních kompetencí ženy a utvrzuje muže v roli výhradního živitele rodiny. Stávající řešení rodičovského příspěvku i rodičovské dovolené ovšem umožňují plnou svobodu rodiny v rozhodnutí o tom, kdo z rodičů se bude více věnovat péči o dítě, stejně jako i možnost flexibilního střídání rodičů.

Zatímco ve většině vyspělých zemí existuje prakticky využitelná možnost postupného přechodu matek malých dětí (či otců) z rodičovské dovolené do zaměstnání prostřednictvím zkrácených, eventuálně postupně se zvyšujících úvazků, v ČR je míra využívání práce na částečný úvazek, pružné pracovní doby a práce z domova z řady důvodů velmi nízká,¹⁷ přestože zákoník práce plynulý přechod z rodičovské i z mateřské dovolené do zaměstnání s využitím kratší pracovní doby, jiné vhodné úpravy pracovní doby a práce z domova umožňuje. Také skutečnost, že Česká republika patří mezi země s největším počtem fakticky odpracovaných hodin týdně¹⁸, komplikuje slučitelnost práce a rodiny, neboť způsobuje nedostatek času stráveného s rodinou a obtíže v jeho rozvržení.

Další problematickou skutečností je v ČR nedostatek finančně a teritoriálně dostupných **služeb péče o děti do 3 let věku**, které jsou jedním z důležitých předpokladů slučitelnosti profesních a rodinných rolí v případě rodin, které z různých důvodů nemohou dítěti věnovat rodičovskou péči. O zájmu rodičů více využívat tyto služby vypovídá fakt, že mateřské školy navštěvovalo v roce 2005 26,4% dětí mladších 3 let (ÚIV, ČSÚ). Rozvoji služeb poskytovaných na komerční bázi¹⁹ brání legislativní překážky, zejména vysoké požadavky na odbornou kvalifikaci a hygienické podmínky pro výkon tohoto typu péče. Pro většinu rodin jsou také finančně nedostupné. **Péče o děti starší 3 let** a jejich předškolní výchova je zabezpečena prostřednictvím sítě mateřských škol, jež je rodiči a jejich dětmi hojně využívána. V posledních letech poptávka po umístění v mateřských školách převyšuje v závislosti na regionu nabízenou kapacitu.²⁰ Situace se pravděpodobně ještě zhorší a to vzhledem k narůstající porodnosti v posledních letech a pokračující vzestupné tendenci nárůstu počtu narozených dětí v několika málo příštích letech. Celkově ČR zaostává také co se týká variability nabízených dostupných typů služeb

¹⁷ V roce 2006 pracovalo na částečný úvazek pouze 5,1% obyvatel ČR, 8,7% žen a 2,3% mužů

¹⁸ Např. EUROSTAT, Labour market latest trends.

¹⁹ tj. soukromá zařízení a služby typu „baby sitting“ provozované dle zákona o živnostenském podnikání v rámci vázané živnosti "Péče o dítě do tří let v denním režimu"

²⁰ Ve školním roce 2004/2005 bylo evidováno 6 128 žádostí o umístění dítěte v MŠ, kterým nebylo vyhověno pro nedostatek míst – tj. 1,7 % dětí ze všech dětí ve věku 3 – 6 let.

péče o děti, a zejména co do nabídky individuálních, pro děti vhodnějších forem péče. Vzhledem k tomu, že individuální rodičovská péče je stále nedostatečně podporována a není finančně srovnatelná s výdělečnou prací, je nízká dostupnost těchto kvalitních forem nerodičovské péče závažným problémem.

Při naplňování potřeb českých rodin hraje významnou roli poměrně široké spektrum **sociálních služeb** poskytovaných v rámci nového zákona č.108/2006 Sb., o sociálních službách. Sociální služby se zaměřují převážně na jednotlivé členy rodiny, ale i na rodinu jako celek ohroženou nepříznivou sociální situací, kterou nedokáží zvládnout vlastními silami, ani za pomoci rodinných příslušníků. Spektrum nabízených služeb usiluje o naplňování **specifických potřeb rodin** a reflektování jejich typové rozmanitosti. Často se jedná o rodiny neúplné, vícedětné, rodiny se členem se zdravotním postižením, rodiny v systému náhradní rodinné péče, romské rodiny nebo rodiny přistěhovalců. Tyto typy rodin se mnohdy více potýkají s obtížemi s ekonomickým zabezpečením, nebo výchovou dětí a jsou více vystaveny sociálnímu vyloučení. Dostupnost sociálních služeb zajišťují v rámci působnosti veřejné správy v sociálních službách obce a kraje. Samotné poskytování sociálních služeb zajišťují převážně obce a nestátní neziskové organizace.

Druhým typem služeb jsou **služby na podporu rodiny**, které mají preventivní, podpůrný charakter. Mají usnadňovat a posilovat manželské soužití a rodičovské kompetence, zkvalitňovat rodinné vztahy, vést k prevenci sociálního vyloučení rodičů pečujících o malé děti, podporovat rodiny v péči o děti, jejich výchově a při harmonizaci práce a rodiny. Tyto postupně se rozvíjející služby nejsou nijak legislativně ukotveny, což je v současnosti staví ve srovnání se sociálními službami do nevýhodné pozice zejména při získávání finančních zdrojů (na krajské úrovni). Zároveň také vzhledem k jejich chybějícímu zákonnému vymezení není zaručena kvalita jejich poskytování a vytvořeny vhodné podmínky pro jejich rozvoj. Rozšíření jednotlivých typů těchto služeb se regionálně podstatně liší zejména v závislosti na úrovni rozvoje rodinné politiky v jednotlivých krajích ČR. Od roku 2005 jsou služby pro rodinu finančně podporovány ze státního rozpočtu prostřednictvím dotačního programu MPSV.

Na pomezí mezi sociálními službami a službami na podporu rodiny funguje systém manželských a rodinných poraden. Jejich právní zakotvení je doposud pouze částečně v zákoně 108/2006. Vzhledem ke skutečnosti, že jejich činnost v zájmu

klientů přesahuje v některých směrech působnost tohoto zákona, bude potřebné upravit právní postavení poraden zvláštní právní normou.

Navzdory tomu, že bezprostřední znalost potřeb rodin a místních podmínek činí z obcí a krajů jedny z nejdůležitějších aktérů rodinné politiky, není význam **regionální a komunální rodinné politiky** v ČR doceněn. Neexistence koncepčního přístupu má za následek odlišný rozsah i kvalitu podpory rodiny v jednotlivých krajích a obcích, které jsou závislé na představách a konkrétních přístupech místní samosprávy, případně dalších aktérů veřejného života. Institucionální zajištění rodinné politiky je na úrovni obcí a krajů rovněž nevyhovující. Termín rodinná politika je mnohdy vnímán neurčitě. Chybí povědomí o obsahu rodinné politiky, která je často ztotožňována pouze s podporou ve formě dávek státní sociální podpory, sociální péče, případně se sociálně – právní ochranou dětí.

V. Základní oblasti podpory z hlediska potřeb rodin a aktuální záměry a směřování státní rodinné politiky

V podpoře naplňování potřeb českých rodin a zajištění přístupu ke všem potřebným materiálním, sociálním a psychologickým zdrojům ke zvládnutí rodičovství hrají významnou roli **veřejné a sociální politiky i další aktéři společenského života**. Ve vztahu k potřebám českých rodin lze identifikovat následující **klíčové oblasti politické a společenské podpory**, jedná se o:

- ❖ **Podporu vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin zaměřující se na finanční zajištění rodiny, slučitelnost práce a rodiny a služby péče o děti;**
- ❖ **Podporu zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí;**
- ❖ **Podporu rodin se specifickými potřebami;**
- ❖ **Podporu zapojení krajů a obcí do rodinné politiky.**

1. Podpora vytváření vhodných socioekonomických podmínek pro fungování rodin zaměřující se na:

- a) Finanční zajištění rodiny
- b) Slučitelnost práce a rodiny
- c) Služby péče o děti

a) Finanční zajištění rodiny

Vznik a fungování rodiny jsou silně ovlivněny ekonomickou situací rodiny, proto je třeba finanční podpoře věnovat zvláštní pozornost. Prioritní pohled na tuto oblast vyplývá také ze skutečnosti, že **finanční podpora** slouží nejen jako nástroj **ke kompenzaci nákladů rodin vznikajících v důsledku přítomnosti dětí v rodině, k redistribuci finančních prostředků od vysokopříjmových k nízkopříjmovým rodinám a od bezdětných rodin či osob k rodinám s dětmi**, nýbrž je také **významným nástrojem v oblasti slučitelnosti práce a rodiny**. V souvislosti s finanční podporou rodiny se na evropské úrovni, podobně jako v ČR diskutuje

mnoho otázek, v poslední době zvláště intenzivně zejména její efekty v podpoře porodnosti nebo nastavení míry její podpory ve vztahu k ekonomické autonomii rodin.

V oblasti finanční podpory rodiny v ČR se vláda novým způsobem zaměří na **podněcování a motivaci rodin k vlastní ekonomické aktivitě a soběstačnosti, která vede k posilování rodinné soudržnosti** a zmírňuje přetrvávající inklinaci české populace k finanční závislosti na státu nebo závislosti na péči od státu, případně dalších subjektů mimo rodinu. Nesmí však jít o takové kroky a opatření, které by omezovaly, či minimalizovaly rodičovství a pracovní uplatnění rodičů stavěly před zájem dítěte. Finanční podpora státu musí mít **oceňující charakter** a přispívat ke **spoluvytváření prorodinné atmosféry ve společnosti**. Současně musí být založena na principu respektování autonomie rodin a svobody rozhodování. Vláda považuje finanční podporu rodiny za hlavní nástroj rodinné politiky, který rodinám umožní svobodně se rozhodnout, jak s těmito prostředky naložit.

Finanční podpora se nebude týkat jen nízkopříjmových rodin, nýbrž se zaměří na **různé typy rodin** s tím, že politické úsilí bude více zaměřeno na to, aby **manželské soužití**, které je pro stát ekonomicky výhodnější, finančně **neznevýhodňovalo manželské rodiny v porovnání se soužitími nesezdaných párů**. Institut manželství si přitom zaslouží podpory ze strany státu, s ohledem na jeho vyšší míru stability oproti jiným formám soužití, nižší výskyt sociálně-patologických jevů, vzájemné zajištění manželů a v neposlední řadě i jako prostředí zvláště příznivé pro život a výchovu dětí. Vláda zaměří svou pozornost, více než dříve, také na **středně příjmové rodiny** a bude hledat nové způsoby jejich materiální podpory.

Při koncepci a užití nástrojů finanční podpory jde vždy o jejich efektivní kombinaci s cílem **adresné podpory**. Jednotlivé sociální dávky a nástroje daňové podpory by neměly sledovat různé cíle a řídit se odlišnými nebo dokonce protichůdnými hledisky a principy podpory tak, aby to způsobovalo diskriminaci v podpoře některého z existujících typů rodin. V této souvislosti je primárním cílem **provázání systému sociálních dávek a daňového systému**, aby bylo rodinám ponecháno více peněz pro vlastní potřebu díky celkovému nižšímu zdanění a zároveň sociální dávky byly vypláceny adresně těm, kdo je skutečně potřebují. Daňová zvýhodnění by měla být hlavní formou finanční podpory rodiny.

Dále bude vláda usilovat o **vytvoření širších materiálních podmínek pro vznik a fungování rodin**, tj. zejména rozvíjet různé formy nástrojů bytové politiky, jejichž využívání by zvýšilo dostupnost nájemního i vlastnického bydlení pro mladé lidi. Nezbytný je také další rozvoj stávajících opatření finanční podpory v podobě slev nediskriminačního charakteru pro rodiny s dětmi na vybrané zboží a služby.

b) Slučitelnost práce a rodiny

Vláda vnímá silící potřebu velké části českých rodin skloubit pracovní a rodinné povinnosti, jejíž naplnění je obtížné jak vzhledem k vysokým nárokům na pracovní výkon a flexibilitu, tak v ČR existujícím často nedostatečným a poměrně rigidním opatřením ke slučitelnosti práce a rodiny.

Základní myšlenkou při koncipování a zavádění jakýchkoli opatření v této oblasti musí být **vyvážené zohledňování nejlepšího zájmu dítěte, realizace plnohodnotného rodičovství a zároveň zohlednění zájmu rodičů profesně se uplatnit**. Je nutné vytvořit takové podmínky, aby (potenciální) rodiče mohli svobodně realizovat svá přání týkající se založení nebo rozšíření rodiny a výchovy dětí bez toho, aniž by je museli významně revidovat z hlediska nároků na výkon svého povolání. Současně nesmí být jakkoli ohrožen vývoj dítěte a veškerá opatření, která budou v této oblasti přijímána, je proto nutno konzultovat rovněž s experty na pediatrii a dětskou psychologii. Proto je třeba koncipovat taková opatření, která budou **flexibilní**, tj. budou reagovat na přání a potřeby rodin, včetně udržení profesní kvalifikace i po dobu péče o dítě. Zároveň však rodiče nezaopatřených dětí nesmí být nuceni slevovat z výkonu svého rodičovství za účelem podání maximálního možného výkonu v zaměstnání.

Prvky flexibility budou systematicky prosazovány zejména při **úpravě čerpání peněžité pomoci v mateřství a rodičovského příspěvku**, což rodinám umožní zvolit si způsob, který nejlépe vyhovuje jejich potřebám a rodinné situaci. **Rozhodnutí setrvat s malým dítětem doma a rezignovat po tuto dobu na výdělečnou činnost by se nemělo stát důvodem k sociálnímu vyloučení, ani výraznému znevýhodnění vůči rodinám s oběma ekonomicky aktivními rodiči**. Naopak rodiče, kteří se rozhodnou skloubit své rodičovské zaměstnání s profesní kariérou, mají mít rovněž právo na pomoc ze strany státu.

V souvislosti s umožněním slučitelnosti práce a rodiny je třeba podporovat **možnost aktivnějšího zapojení mužů do péče o rodinu a výchovy dětí**. Nejenže přispívá ke zmírnění dvojí zátěže žen nebo vůbec umožňuje zapojení matek na trh práce a tím podporuje slučitelnost práce a rodiny, nýbrž také zlepšuje a posiluje samotný otcovský vztah k dětem, vzájemný partnerský vztah rodičů, ukotvuje postavení mužů - otců v rodině a pozitivně ovlivňuje celkovou stabilitu a funkčnost rodiny. Větší zapojení mužů do péče o děti a rodinu a výraznější spolupráce mezi otci a matkami v této oblasti je poměrně novým jevem v rodinném soužití, jehož rozšíření je otázkou budoucího společenského vývoje. Vláda bude usilovat o **zavedení institutu otcovské dovolené** v době po narození dítěte, kdy matka potřebuje zvýšenou podporu a pomoc s péčí o novorozené nebo již starší dítě/děti. Větší zapojení otců do péče o děti a rodinu je třeba podporovat také v rámci zavedení flexibilní formy čerpání rodičovského příspěvku. Aktivní otcovství je úkol celospolečenský, vyžaduje tedy participaci všech aktérů. Velkou roli by zde měli sehrát zaměstnavatelé, u kterých je třeba odbourávat předsudky ohledně výhradní role muže jako živitele rodiny.

Za účelem udržení profesní kvalifikace rodičů pečujících o malé děti a snadnějšího návratu na trh práce po mateřské či rodičovské dovolené bude úsilí vlády směřováno k **odbourání překážek bránících rozšíření flexibilních forem práce a využívání práce na částečný úvazek**. Na straně zaměstnavatelů je dále nezbytné podporovat rozvoj osvěty ve smyslu jejich motivace k zohledňování zájmu zaměstnanců - rodičů a vytváření prostředí příznivého rodině na pracovišti. Role **zaměstnavatelů** při umožnění slučitelnosti práce a rodiny je významná také v jejich **zapojení do zajištění služeb péče o děti**. Vláda bude v této oblasti intenzivněji rozvíjet spolupráci se zástupci zaměstnavatelů a hledat způsoby jejich participace na koncipovaných opatřeních nebo inovativních projektech.

V procesu zlepšení slučitelnosti práce a rodiny hrají roli i **další aktéři – zejména sociální partneři, představitelé krajské a obecní správy a samosprávy a média**. Je třeba podporovat partnerství všech aktérů, kteří mohou ovlivnit podmínky slučitelnosti práce a rodiny. Spolupráce všech těchto aktérů by měla vyjadřovat ocenění výkonu péče o děti a rodinu a zároveň snahu o dosažení ekonomické i sociální autonomie rodin.

c) Služby péče o děti

Zajištění služeb péče o děti představuje významnou podmínku pro **slučitelnost práce a rodiny** a hraje důležitou roli v procesu **výchovy a vzdělávání dětí** zejména předškolního věku. Z těchto důvodů je třeba rozvíjet v ČR nedostatečnou kapacitu i variabilitu dostupných služeb a to s důrazem na zajištění vysoké kvality jejich poskytování. Vysoká kvalita je zajištěna, pokud při poskytování těchto služeb dochází k všestrannému sociálnímu, psychickému, fyzickému a rozumovému rozvoji každého dítěte. **Z těchto důvodů bude v ČR preferována individuální péče.** S ohledem na zdraví dítěte a poznatky sociální pediatrie a dětské psychologie bude přitom nadále **zvláště podporována rodičovská péče pro děti do 3 let věku.** Ta nesmí znamenat finanční nebo sociální regres v životě rodiny, která se rozhodne kvůli péči o děti rezignovat na část možných příjmů, ale musí zůstat vždy vyváženou alternativou vůči nerodičovským formám péče.

Nedostatečná kapacita veřejných zařízení péče o předškolní děti od 3 let věku by měla být bezodkladně řešena, a to z pozice zřizovatelů zařízení, kterými jsou v tomto případě nejčastěji obce. Ti však vesměs nevnímají tento problém jako nutný k řešení. Vzhledem k působnosti zřizovatelů při zřizování zařízení péče o děti a podmínek jejich fungování, má vláda jen omezené možnosti k řešení situace v této oblasti.

Z pozice vlády je záměrem **rozšířit škálu zejména individuálních služeb péče o děti a odstranit legislativní překážky, které v současnosti znemožňují využívání a rozvoj hlídání dětí na komerční bázi.** Zároveň bude vláda podporovat vznik alternativních a inovativních typů těchto služeb a usilovat o jejich rozvoj při garanci vysoké kvality jejich poskytování. Při jejich rozvoji musí být více zohledňovány potřeby rodin a zájmy dětí. Za tímto účelem je třeba podněcovat jejich zřizovatele a poskytovatele k zavádění flexibilnějších služeb, např. přizpůsobovat dobu poskytování služby nebo umožňovat přijímání dětí v letním období. Do zajištění těchto služeb by měli být zapojeni také **zaměstnavatelé** a další aktéři, které bude vláda motivovat vytvořením podmínek, které jejich zapojení umožní.

Výchozím principem vládní aktivity v této oblasti bude respekt vůči svobodě rodiny rozhodnout se o způsobu zajištění péče o děti. **Vláda proto nebude preferovat státní institucionální podporu pečovatelských služeb, neboť tato by znamenala provádět namísto rodin rozhodnutí o tom, na jakou formu péče budou finanční prostředky z peněz daňových poplatníků věnovány.** Stát toto rozhodnutí nemůže suplovat. Je třeba však odstraňovat legislativní i jiné překážky,

které brání rozvoji dostupnosti individuálních forem služeb péče o děti, je-li o ně dostatečný zájem.

2. Podpora zkvalitňování rodinných vztahů a posilování rodičovských kompetencí

Vedle vytváření příznivých vnějších podmínek pro vznik a fungování rodin, je nezbytné podporu ze strany státu směřovat také ke **kvalitativnímu rozměru rodičovství a rodinného života**, a to vzhledem k vysokým nárokům kladeným na rodičovství a výchovu dětí. Dobrymi a zodpovědnými partnery, manželi a rodiči se mladí lidé většinou nerodí a nestávají zcela přirozeně výchovou v původní rodině. Socializace ke kvalitnímu rodičovství a partnerství v původní rodině dnes často selhává, a proto je třeba přijmout konkrétní podpůrná opatření k přípravě mladých lidí na rodinný život a rodičovství. Kvalitním rodičovstvím se přitom rozumí takové chování rodiče, které je ve vztahu k dítěti emočně vřelé, podporující, stanoví jasné hranice chování dítěte a podporuje všestranný rozvoj jeho osobnosti. Jde o takové rodičovské chování, které plně respektuje důstojnost dítěte a tělesné tresty nejsou používány jako prostředek jeho výchovy.

V této souvislosti bude úsilí vlády směřovat k rozvoji podpory v **osvojování a posilování tzv. rodičovských kompetencí** potenciálních nebo již stávajících rodičů, tj. k podpoře rodičovských schopností a dovedností směřujících k jejich upevnění, prohloubení a zkvalitnění. Pozornost vlády se zaměří také na **tzv. otcovské kompetence**, neboť role mužů jako otců je v současnosti nově utvářena a má velký význam pro funkčnost rodinných vztahů. Proto bude vláda své snahy směřovat také k osvětě týkající se problematiky otcovství.

Významnou úlohu v procesu výchovy k zodpovědnému partnerství, manželství, kvalitnímu rodičovství a v posilování rodičovských kompetencí musí sehrát jak **systém vzdělávání**, tak účast a spolupráce **organizací neziskového sektoru**, které poskytují **služby pro rodinu** v této oblasti. Vláda bude **usilovat o jejich další rozvoj a dotační podporu**. Opominout nelze ani formující význam **médií**, jejichž působení jinak většinou umenšuje prostor pro fungování vztahů v rodině. Proto se vláda zaměří na budování spolupráce s médii za účelem vytváření prorodinného klimatu ve společnosti a vytváření pozitivního pohledu na rodinný život,

který je v médiích prezentován jako konkurenční k hodnotám individualismu, soutěživosti a výkonu.

Působení všech aktérů by mělo být zacíleno nejen na děti a mládež, ale rovněž na dospělé jednotlivce, kteří jsou potenciálními nebo stávajícími partnery, manželi a rodiči. Je nezbytné **posilovat informovanost rodičů o potřebách, vývoji dětí a službách pro rodinu** za účelem snazšího zvládnutí výchovných problémů a fungování rodiny. V neposlední řadě je třeba usilovat o **zvýšení informovanosti o právech dětí** zakotvených v Úmluvě o právech dítěte a to mezi rodiči, odbornou veřejností i mezi dětmi samotnými. Velkou výzvou je **využití potenciálu škol** české vzdělávací soustavy (mateřských, základních..) jako místa vzdělávání rodičů v tématech spojených s rodičovstvím a výchovou dětí, na kterém by měli participovat pedagogové, zástupci krajů a obcí i neziskového sektoru, případně sami rodiče. Neméně důležité je vzdělávání a osvěta v této oblasti poskytovaná neziskovými organizacemi, jejichž činnost je podporována Ministerstvem práce a sociálních věcí z dotačních titulů.

Další rozvoj služeb pro rodiny, včetně vzdělávacích programů ke zkvalitňování partnerských, manželských a rodičovských vztahů, které mají preventivní, podpurný charakter, je velmi důležitý **v prevenci sociálně-patologických jevů v rodině, v předcházení syndromu zneužívaného, zanedbávaného a týraného dítěte (syndrom CAN), syndromu rizikového chování v dospívání a domácího násilí.** K zajištění včasného odhalování těchto jevů i včasné intervence k ochraně dítěte je nezbytné dbát na důslednou realizaci systému preventivních prohlídek a přijmout opatření k zefektivnění spolupráce subjektů zdravotní péče, škol a orgánů zaměřených na ochranu dětí, včetně policie. Důležitá je také aktivní spolupráce s rodinou a obsahově a metodicky kvalitní rodinná výchova ve školách.

3. Podpora rodin se specifickými potřebami

Klíčovým cílem v oblasti problematiky rodin se specifickou potřebou je **zabránit hrozcí chudobě** způsobené mimo jiné i jejich nízkými příjmy a často také **nerovným vzdělávacím šancím a přístupem na trh práce**, a tím napomáhat vytvářet základní podmínky k jejich bezproblémovému fungování. Dále je nezbytné **podporovat tyto rodiny při výchově dětí a předcházet jejich možnému sociálnímu vyloučení**, s ohledem na děti a formování jejich dalšího života, postojů a

hodnot. Podpora přitom musí zahrnovat **komplexní**, nikoli pouze finanční opatření a musí reagovat na **specifické potřeby** těchto rodin zejména prostřednictvím sociálních služeb a služeb pro rodiny. Současně je třeba vytvářet podmínky pro **posilování jejich maximální soběstačnosti**.

Podpora **rodin se třemi a více dětmi** by měla být chápána nejen jako zdroj emočního uspokojení rodičů a investice do lidského kapitálu, ale také jako investice do budoucího společenského a ekonomického rozvoje. Stát by měl proto podpoře vícečetných rodin věnovat zvýšenou pozornost a výrazněji ocenit péči o děti, která je v těchto rodinách poskytována. Podporu je zde třeba směřovat zejména do finanční kompenzace zvýšených nákladů. Velmi důležitá je také podpora formou nabídky finančně a místně dostupných služeb, které vedou k prevenci sociálního vyloučení, podporují rodiny v péči o děti a při jejich výchově nebo napomáhají harmonizaci práce a rodiny. Lze vycházet z toho, že vzhledem k většímu počtu dětí je rodičovská péče v těchto rodinách finančně efektivnější než jakékoli formy nerodičovské péče. Proto se vláda zaměří na vyšší podporu možností pečovatelských funkcí těchto rodin.

Také v případě **neúplných rodin** je nezbytné rozvíjet širokou nabídku dostupných sociálních služeb a služeb pro rodinu. K zajištění soběstačnosti a fungování neúplných rodin je třeba podporovat širší rodinné vazby a rodinnou soudržnost. Zvláštní pozornost musí být v neúplných rodinách věnována zabezpečení stabilního prostředí pro všestranný zdravý vývoj dětí v souladu s nejlepším zájmem dítěte. V této souvislosti bude vláda své snahy směřovat k rozvoji možností rodinné mediace v případech dohody rodičů o realizaci styku s dítětem a využívání střídavé výchovy v případě, kdy to není proti zájmu dítěte a porozvodové vztahy jsou stabilní. Za účelem ekonomického zabezpečení rodiny bude vláda usilovat o efektivnější zajištění výživného pro děti od povinné osoby a celkově k zajištění odpovídající úrovně výživného pro nezletilé děti. Rovněž je třeba účinněji předcházet zneužívání sociálních dávek tzv. účelově nesezdanými soužitími a to zejména zlepšením kontrolních mechanismů ze strany příslušných úřadů tak, aby nedocházelo ke znevýhodnění rodin založených na manželském soužití.

U **rodin se členem se zdravotním postižením** je žádoucí, vedle materiální kompenzace a zapojení samotných zdravotně postižených na trh práce, zaměřit se též na oblast slučitelnosti péče o zdravotně postiženého člena rodiny s profesním uplatněním pečující osoby a jejím zapojením do společenských aktivit.

Zaměstnavatelé a personalisté by měli být proškolení, aby brali ohled jak na potřeby osob zdravotně postižených, tak také osob pečujících o zdravotně postiženého člena rodiny a nevystavovali je diskriminaci při přijímání do zaměstnání. Rovněž je třeba aktivně předcházet domácímu násilí páchanému na osobách zdravotně postižených s ohledem na zvýšené riziko sociální izolace těchto osob. Aktivita a služby k podpoře rodiny se členem se zdravotním postižením je třeba nadále podporovat v rámci dotačních řízení ze státního rozpočtu i z jiných veřejných zdrojů.

Efektivní podpora **romských rodin** spočívá především v podpoře jejich větší ekonomické soběstačnosti a přebírání vlastní zodpovědnosti za jejich samostatné fungování. Proto je třeba, aby stát přijímal cílená opatření k zabezpečení rovných šancí a příležitostí členů romských rodin zejména ve vztahu k přístupu ke vzdělání, bydlení a zaměstnání. Z hlediska rodinného života je důležitým cílem také zvyšování kvality soužití romských rodin, zejména v oblasti výchovy dětí a péče o ně, podpory kvalitního, zodpovědného rodičovství a kultivace partnerských vztahů. Důraz by měl být kladen na rozvoj terénní sociální práce v romských rodinách za účelem jejich podpory, pomoci a osvěty. Proto bude nadále rozvíjena dotační podpora služeb pro romské rodiny.

Uspokojivé fungování **rodin přistěhovalců** úzce souvisí s jejich integrací do majoritní společnosti, jejíž úroveň je podmíněna především možnostmi jejich legálního uplatnění na trhu práce, přístupem k bydlení a vzdělání, které je třeba ze strany státu zlepšovat. Přičemž zvýšená pozornost musí být věnována zejména rodinám ze třetích zemí²¹, které jsou české společnosti kulturně vzdálenější a v procesu integrace do majoritní společnosti se musí vyrovnávat s většími problémy a překážkami. Vedle podpory integrace přistěhovalců, která bude rovněž posilována dotační podporou ze strany státu, je třeba vytvářet také nezbytné podmínky pro jejich ochranu před diskriminací. Zájmem vlády je přibližovat práva přistěhovalců právům občanů ČR. Úsilí ze strany státu musí být nadále konkrétně směřováno k řešení současných problémů, tj. k zavedení poskytování služeb péče o děti předškolního věku z rodin přistěhovalců za stejný poplatek jako pro rodiny občanů ČR nebo zlepšení postavení imigrantů a imigrantek (rodiček, novorozenců a seniorů nad 70 let) v systému veřejného zdravotního pojištění. Dostatečná pozornost musí být také věnována podmínkám slučování těchto rodin, které je třeba

²¹ Tj. rodinám, jejichž příslušníci nejsou občany Evropské unie.

nastavit tak, aby nedocházelo ke zbytečnému ztížení soužití rodin přistěhovalců jako celku a jejich následné integrace do majoritní společnosti.

Opatření na podporu rodin, ve kterých je zajišťována **náhradní rodinná péče** dětem, které nemohou vyrůstat ve vlastní rodině, jsou zahrnuta v Koncepti péče o ohrožené děti a děti žijící mimo vlastní rodinu.²²Tato opatření spočívají zejména v podpoře náhradních rodin formou poradenství, konzultací, vytváření podpůrné sítě a rozšiřování nabídky pomoci ze strany státních orgánů i neziskových organizací. Vedle toho je však důležitou otázkou rovněž finanční zabezpečení rodin s dětmi přijatými do náhradní rodinné péče. V této oblasti je nezbytné řešit dlouhodobě problematické financování pěstounských rodin v zařízeních pro výkon pěstounské péče, za jejichž odpovídající zabezpečení musí převzít přímou odpovědnost stát a vytvořit tak potřebné předpoklady pro stabilizaci a další rozvoj zařízení pro výkon pěstounské péče. Za tím účelem se navrhuje přiznat pěstounům vykonávajícím pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče nárok na odměnu pěstouna jako dávku pěstounské péče za podmínek upravených zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Tímto opatřením dojde pouze k rozšíření okruhu oprávněných osob ve vztahu k dávkám pěstounské péče a nebude zaváděn žádný nový typ dávky státní sociální podpory. Budou tak sjednoceny podmínky v dávkovém zabezpečení jak u pěstounů v zařízeních pro výkon pěstounské péče, tak i u pěstounů vykonávajících pěstounskou péči mimo zařízení (tzv. individuální pěstounská péče).

Výše popsaným způsobem bude zřetelně vyjádřen zájem státu na podpoře a rozvoji všech forem náhradní rodinné péče.

4. Podpora zapojení krajů a obcí do rodinné politiky

Obce a kraje jsou jedněmi z nejdůležitějších aktérů rodinné politiky, neboť znají potřeby rodin blíže, mají lepší přehled o místních podmínkách a disponují širokou škálou kompetencí, díky nimž mohou realizovat řadu pro-rodinných opatření. Z těchto důvodů je nanejvýš žádoucí je motivovat k většímu zapojení do tvorby a realizace rodinné politiky a usilovat o **institucionální, koncepční a finanční**

²² Schválené vládou ČR usnesením č. 1180 ze dne 18. 10. 2006.

zajištění rodinné politiky na úrovni krajů a obcí, jehož konečným cílem je vytvořit na regionální a místní úrovni příznivé podmínky a vhodné klima pro vznik a fungování rodin.

Zejména obce mají široký prostor k aktivní podpoře rodiny, ať již materiální (např. podpora bydlení) či jinou v podobě průřezového zohledňování potřeb a zájmů rodin (aplikace tzv. family-mainstreamingu) nebo pořádání různých společensko-kulturních akcí rodinného charakteru a poskytování rozmanitých služeb pro rodinu. Významným nástrojem komunální politiky by mělo být **rozšiřování metody komunitního plánování** o služby pro fungující rodinu.

Prvním krokem před realizací pro-rodinných opatření však musí být provedení analýzy situace a potřeb rodin na úrovni kraje či obce a následné koncepční uchopení na základě zjištěných skutečností. K uskutečnění těchto kroků, stejně tak jako k realizaci rodinné politiky, musí být krajům a obcím vytvořeny odpovídající podmínky. Vodítkem pro zpracování regionálních koncepcí rodinné politiky bude podkladový dokument vycházející ze státní koncepce rodinné politiky, který bude jakýmsi **metodickým doporučením k realizaci regionální a komunální rodinné politiky**. Také z toho důvodu, že účinná rodinná politika musí být uskutečňována za součinnosti širokého spektra aktérů občanské společnosti, je na místě doporučit krajům a obcím **vznik orgánu**, který bude zodpovědný za **koordinaci** rodinné politiky na této úrovni. V neposlední řadě je na úrovni krajů a obcí nezbytné rozvíjet poskytování adekvátní dotační podpory na služby pro rodinu.

VI. Přijatá opatření

1. CÍL: Posilovat ekonomickou a sociální autonomii a tím mezigenerační solidaritu a soudržnost rodin tak, aby byla schopna plnit svoje přirozené funkce ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům.			
Cíl	Opatření	Výstupy	Účinnost
1) Vytvořit podmínky pro posílení autonomie, soudržnosti rodiny a mezigenerační solidarity v daňovém a sociálním systému	Odstranit znevýhodňující podmínky způsobu výpočtu peněžité pomoci v mateřství v případech jejího čerpání při narození 2. a dalšího dítěte v pořadí	Novela z.č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2008
2) Umožnit větší flexibilitu čerpání rodičovského příspěvku	Zavést systém třírychlostního čerpání rodičovského příspěvku	Novela z. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2008
3) Rozšířit spektrum služeb individuální péče o děti	Odstranit legislativní překážky bránící rozvoji a většímu využívání vázané živnosti „Péče o děti do 3 let věku v denním režimu“ v rozsahu revize kvalifikačních podmínek pro výkon živnosti a změny věkové hranice dětí, o které je v rámci těchto živností pečováno	Novela z.č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů, a souvisejících předpisů	1. 7. 2008
4) Podporovat institut manželství	a) Sjednotit dobu pobírání peněžité pomoci v mateřství pro osamělé ženy a ženy žijící v manželství	Novela z.č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2008
	b) Sjednotit délku mateřské dovolené pro osamělé ženy a ženy žijící v manželství	Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2007

2. CÍL: Posilovat vědomí hodnoty rodičovství a rodičovské kompetence a podporovat rodiny k vlastní zodpovědnosti za jejich funkčnost a stabilitu.			
Cíl	Opatření	Výstupy	Účinnost/Jiné
Vytvořit podmínky pro zapojení otců do péče o děti	a) Zavést systém třírychlostního čerpání rodičovského příspěvku	Novela z. č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2008
	b) Legislativně zakotvit nárok mužů pečujících o dítě pobírat od 7. týdne věku dítěte peněžitou pomoc v mateřství	Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2009
	c) Legislativně zakotvit možnost rodičů 1x se vystřídat při péči o nemocného člena rodiny bez ztráty nároku na poskytování nemocenské dávky - ošetřovného	Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů	1. 1. 2009

3. CÍL: Věnovat pozornost rodinám se specifickou potřebou a přijímat cílená opatření, která přispějí k tomu, aby jejich členové měli rovný přístup ke vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti a nestávali se tak sociálně vyloučenými.

Cíl	Opatření	Výstupy	Účinnost/Jiné
1) Zajistit zlepšení podmínek pro účinnější vymáhání výživného na děti	Usnadnit postavení oprávněného dítěte při vymáhání dlužného výživného, zejména rozšířením pomoci poskytované ze strany soudů a orgánů sociálně-právní ochrany dětí.	Zákon č. 259/2008 Sb., kterým se novelizují právní předpisy spojené s účinnějším vymáháním výživného – zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi	od 1. 9. 2008
2) Posílit opatření k zajištění smírného řešení rodičovských konfliktů ve věci výchovy dětí a styku s dětmi, zejména v případě sporů rodičů v souvislosti s rozvodem manželství	Rozšířit možnost využití rodinné terapie, rodinného poradenství a rodinné mediace v průběhu soudního řízení o úpravě výchovy dětí a styku s dětmi	Zákon č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů	od 1. 10. 2008
3) Podpořit působení orgánů sociálně-právní ochrany dětí v případech mezinárodních únosů dětí s cílem předcházet těmto případům nebo usilovat o dosažení řešení odpovídajícího nejlepšímu zájmu dítěte	Poskytovat odbornou pomoc orgánům sociálně-právní ochrany dětí na úrovni obecních a krajských úřadů při poskytování poradenské pomoci rodičům a při výkonu kolizního opatrovnictví dítěte v případech mezinárodních únosů dětí	Jmenování panelů expertů MPSV k řešení případů mezinárodních únosů dětí	od 1. 11. 2007

4. CÍL: Do tvorby a realizace rodinné politiky zapojit všechny dotčené aktéry - orgány státní správy i samosprávy na ústřední i místní úrovni, občanský sektor, komerční sektor, odborníky, média, širokou občanskou veřejnost včetně samotných rodin tak, aby jejich spolupůsobením byly posilovány vzájemné synergické pozitivní efekty a omezeny negativní vedlejší efekty jiných politik na rodinu.

Cíl	Opatření	Výstupy	Účinnost/Jiné
Rozvíjet osvětu, vzdělávání a informovanost o opatřeních k podpoře rodin s dětmi	Uspořádat každoročně konferenci věnovanou rodinné politice a jejím specifickým aktuálním problémům.	Konference „Komplexní rodinná politika jako priorita státu aneb je ČR státem přátelským k rodině“ Konference „Raná péče o děti mezi státem a rodinou“	28. – 29. 11. 2006 22. – 23. 11. 2007

VII. Navrhovaná opatření

1. CÍL: Posilovat ekonomickou a sociální autonomii a tím mezigenerační solidaritu a soudržnost rodin tak, aby byla schopna plnit svoje přirozené funkce ve všech obdobích svého vývojového cyklu a vůči všem svým členům.			
Cíl	Opatření	Zodpovídá	Výstupy
1) Vytvořit výhodnější podmínky pro využívání částečných pracovních úvazků rodiči	Zavést slevu na pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti pro zaměstnavatele při zaměstnávání na kratší úvazek rodiče dítěte ve věku do 10 let	MPSV	Novela zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
2) Umožnit využívat pružnou pracovní dobu v rámci veřejné správy	V připravovaném zákoně o úřednících ve veřejné správě a o vzdělávání úředníků ve veřejné správě zachovat možnost využívat pružnou pracovní dobu	MV	Zákon o úřednících ve veřejné správě a o vzdělávání úředníků ve veřejné správě s navrhovanou účinností od 1.7.2009
3) Umožnit větší flexibilitu mateřské a rodičovské dovolené	a) V předpisech pracovněprávních a předpisech sociálního zabezpečení analyzovat možnost přerušovaného čerpání rodičovské dovolené do vyššího věku dítěte s ohledem na potřebu zajištění péče např. z důvodu nástupu do školy	MPSV	Analýza možností přerušovaného čerpání rodičovské dovolené do vyššího věku dítěte s ohledem na potřebu zajištění péče např. z důvodu nástupu do školy
	b) Legislativně zakotvit možnost dítěte staršího 3 let navštěvovat mateřskou školu nebo jiné obdobné zařízení pro děti předškolního věku v rozsahu nepřevyšujícím 80 hodin měsíčně při zachování nároku na pobírání rodičovského příspěvku.	MPSV	Novela zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů
4) Rozšířit spektrum služeb individuální péče o děti	a) Legislativně zakotvit institut vzájemné rodičovské výpomoci	MPSV	Návrh úpravy zakotvující podmínky existence a fungování institutu „vzájemné rodičovské výpomoci“ (novely relevantních stávajících právních předpisů, zejména zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů)

	b) Legislativně zakotvit úpravu nové služby péče o dítě poskytované na nekomerčním základě „Miniškolka“	MPSV	Návrh úpravy zakotvující podmínky existence a fungování institutu „miniškolky“, dále vyhlášky č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
	c) Odstranit legislativní překážky bránící rozvoji a většímu využívání živností týkajících se péče o malé děti v rozsahu revize provozních (zejména hygienických a kvalifikačních) podmínek pro výkon příslušných živností	MZ a MPO ve spolupráci s MPSV	Novela zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů a novela vyhlášky č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých, ve znění pozdějších předpisů
5) Motivovat zaměstnavatele v poskytování služeb péče o děti svých zaměstnanců	a) Daňově zvýhodnit zřízení a poskytování služeb péče o děti zaměstnanců	MF ve spolupráci s MPSV	Novela z.č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů
	b) Umožnit čerpání prostředků FKSP na nákup služeb péče o děti	MF ve spolupráci s MPSV	Novela vyhlášky MF č. 114/2002 Sb., o fondu kulturních a sociálních potřeb, ve znění pozdějších předpisů
6) Vytvořit podmínky pro posílení autonomie, soudržnosti rodiny a mezigenerační solidarity v daňovém a sociálním systému	a) Provést audit pro-rodinnosti českého systému sociálního zabezpečení a daňového systému za účelem návrhu komplexních, provázaných opatření k podpoře rodiny	MPSV ve spolupráci s MF	Audit pro-rodinnosti českého systému sociálního zabezpečení a daňového systému a vypracování návrhu komplexních, provázaných opatření k podpoře rodiny
	b) Zvážit zohlednění principu solidarity bezdětných rodin s rodinami s dětmi v rámci důchodové reformy	MPSV	Analýza stávajícího stavu a návrh případné novely příslušných právních předpisů nebo příprava návrhu nové právní úpravy.
	c) Zvážit zavedení institutu společného sociálního pojištění manželů	MPSV	Analýza stávajícího stavu a návrh případné nové právní úpravy

2. CÍL: Posilovat vědomí hodnoty rodičovství a rodičovské kompetence a podporovat rodiny k vlastní zodpovědnosti za jejich funkčnost a stabilitu.			
Cíl	Opatření	Zodpovídá	Výstupy
1) Rozvíjet dotační podporu nestátních neziskových organizací poskytujících služby pro rodinu, včetně rodin se specifickou potřebou	Realizovat dotační řízení v oblasti podpory rodiny	MPSV	Počet podpořených projektů
2) Vytvořit podmínky pro zapojení otců do péče o děti	Legislativně zakotvit „otcovskou dávku“	MPSV	Novela z.č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů
3) Zvýšit informovanost o právech dítěte ve smyslu Úmluvy o právech dítěte	a) Zahmout povinnost vzdělávat žáky základních škol a studenty středních škol o právech dítěte ve smyslu Úmluvy o právech dítěte	MŠMT	Odpovídající úprava rámcového vzdělávacího programu pro základní a střední vzdělávání
	b) Zpracovat návrh obsahu výuky na pedagogických fakultách zaměřený na vzdělávání pedagogů o právech dítěte dle Úmluvy o právech dítěte	MŠMT	Příslušný návrh obsahu výuky
Podpořit vyšší využívání rodinného poradenství a další odborné pomoci při řešení rodičovských a manželských konfliktů, včetně služeb rodinných a manželských poraden	Vytvořit metodiku pro využívání odborných poradenských služeb v souvislosti s řešením rodičovských a manželských konfliktů, podporovat projekty rodinného poradenství a další odborné pomoci v rámci vyhlášených dotačních programů.	MPSV ve spolupráci s profesní organizací manželských a rodinných poradců.	Metodika MPSV pro orgány obcí a krajů k využívání služeb rodinného poradenství + počet podpořených projektů rodinného poradenství

3. CÍL: Věnovat pozornost rodinám se specifickou potřebou a přijímat cílená opatření, která přispějí k tomu, aby jejich členové měli rovný přístup ke vzdělávání, uplatnění na trhu práce a ve společnosti a nestávali se tak sociálně vyloučenými.			
Cíl	Opatření	Zodpovídá	Výstupy

1) Zajistit odpovídající úroveň výživného pro nezletilé děti v rámci soudního řízení o úpravě vyživovací povinnosti	Přijmout přesná pravidla pro rozhodování soudu o stanovení výživného na nezletilé děti, která zaručí všem dětem zabezpečení všech odůvodněných potřeb a výši výživného v závislosti na životní úrovni rodiny	MS ve spolupráci s MPSV	Odpovídající úprava v rámci návrhu nového občanského zákoníku
2) Rozšířit využívání mediace při řešení rodičovských konfliktů ve věci výchovy dětí a styku s dětmi, zejména v případě sporů rodičů v souvislosti s rozvodem manželství	Stanovit podmínky garantující dostupnost využití rodinné mediace v soudním řízení o úpravě výchovy dětí a styku s dětmi, včetně řešení úhrady nákladů za poskytování mediace.	MS ve spolupráci s MPSV	Návrh zákona o mediaci v netrestních věcech
3) Změnit způsob financování výkonu pěstounské péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče	Rozšířit okruh osob, které mají nárok na odměnu pěstouna jako dávku pěstounské péče za podmínek stanovených zákonem č. 117/1995 Sb., o pěstouny vykonávající pěstounskou péči v zařízení pro výkon pěstounské péče	MPSV	Novela zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

4. CÍL: Do tvorby a realizace rodinné politiky zapojit všechny dotčené aktéry - orgány státní správy i samosprávy na ústřední i místní úrovni, občanský sektor, komerční sektor, odborníky, média, širokou občanskou veřejnost včetně samotných rodin tak, aby jejich spolupůsobením byly posilovány vzájemné synergické pozitivní efekty a omezeny negativní vedlejší efekty jiných politik na rodinu.

Cíl	Opatření	Zodpovídá	Výstupy
-----	----------	-----------	---------

<p>1) Hodnotit dopad navrhovaných opatření na rodiny s dětmi v rámci legislativní činnosti vlády</p>	<p>V Legislativních pravidlech vlády stanovit povinnost „Ministerstva práce a sociálních věcí v rámci připomínkového řízení posuzovat věcný záměr i z hlediska zhodnocení současného stavu a dopadů navrhovaného řešení ve vztahu k rodinám s nezaopatřenými dětmi“. V Jednacím řádu vlády zakotvit nově povinnost v předkládací zprávě k materiálu pro schůzi vlády vždy "zhodnotit současný stav a dopady navrhovaného řešení rovněž ve vztahu k rodinám s nezaopatřenými dětmi; hodnocení musí obsahovat vysvětlení očekávaných dopadů nebo očekávaného vývoje, s využitím statistických nebo jiných údajů, jsou-li tyto údaje k dispozici".</p>	<p>Úřad vlády</p>	<p>Usnesení vlády, kterým se ruší čl. 5 odst. 7 usnesení vlády č. 188 ze dne 19. března 1998 (Legislativní pravidla vlády) a kterým se mění čl. IV odst. 7 písm. c) usnesení vlády č. 610 ze dne 16. září 1998 (Jednací řád vlády) a zakotvuje se povinnost uvedená v opatření.</p>
<p>2) Stanovit věcnou kompetenci v oblasti rodinné politiky</p>	<p>a) Legislativně zakotvit koordinační roli MPSV při tvorbě a realizaci rodinné politiky, včetně změny názvu MPSV na „Ministerstvo práce a sociálních věcí a rodiny“</p>	<p>MPSV</p>	<p>Novela z.č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů</p>
	<p>b) Zřídit meziresortní orgán umožňující snadnější koordinaci a spolupráci při přípravě opatření v oblasti podpory rodiny</p>	<p>Úřad vlády ve spolupráci s MPSV</p>	<p>Zřízení orgánu</p>
<p>3) Rozvíjet spolupráci s kraji při zajištění regionální rodinné politiky</p>	<p>a) Pořádat pravidelná setkání zástupců krajů zodpovědných za regionální rodinnou politiku a MPSV</p>	<p>MPSV</p>	<p>Počet pracovních setkání</p>
	<p>b) „Metodicky“ podporovat kraje při realizaci regionální rodinné politiky</p>	<p>MPSV</p>	<p>Materiál „Rodinná politika na úrovni krajů a obcí“</p>
<p>4) Motivovat zaměstnavatele k realizaci pro-rodinných opatření, včetně flexibilních forem práce</p>	<p>Prostřednictvím vzdělávacích a osvětových projektů motivovat zaměstnavatele k realizaci pro-rodinných opatření, včetně flexibilních forem práce</p>	<p>MPSV</p>	<p>Počet realizovaných projektů</p>

5) Rozvíjet osvětu, vzdělávání a informovanost o opatřeních k podpoře rodin s dětmi	a) Uspořádat konferenci věnovanou rodinné politice a jejím specifickým aktuálním problémům.	MPSV	Konference o rodinné politice
	b) Pořádat kulaté stoly k aktuálním tématům rodinné politiky	MPSV	Počet uspořádaných kulatých stolů
	c) Realizovat labellingové projekty	MPSV, MMR	Počet realizovaných projektů
	d) Srozumitelnou formou informovat veřejnost o opatřeních rodinné politiky	MPSV	Počet vytištěných letáků, brožur, CD, osvětových projektů. Přehledné webové stránky s aktuálními informacemi
6) Propagovat opatření k podpoře rodin s dětmi	Podporovat společensko-kulturní akce v oblasti podpory rodin s dětmi	MPSV, MMR	Počet realizovaných společensko-kulturních akcí
7) Rozvíjet výzkum týkající se postavení a potřeb rodiny a možností její podpory v kontextu proměn české společnosti	Zadávat návrhy realizace výzkumů a šetření (včetně výzkumů a šetření z oblasti prevence kriminality) důležitých pro realizaci rodinné politiky, včetně projektů v rámci výzkumu a vývoje pro potřeby státu	MPSV, MZ, MŠMT, MV	Počet realizovaných výzkumů a šetření